

**DIN ISTORIA BIBLIOTECII NAȚIONALE A ROMÂNIEI
FILIALA “BATTHYANEUM” DIN ALBA IULIA.
ETAPELE II-IV (1826-1961)**

Prezentul articol continuă o temă mai veche privind istoria Bibliotecii Naționale a României Filiala “Batthyaneum” din Alba Iulia abordată încă din anul 1997¹. Nu ne propunem să prezentăm o sinteză completă a istoriei și activității institutului și bibliotecii “Batthyaneum” de-a lungul existenței sale, nici nu avem pretenția că am epuizat toate resursele bibliografice ale problemelor tratate.

Intenția noastră, în limitele prezentului articol, este aceea de a face o scurtă trecere în revistă a principalelor activități de-a lungul timpului petrecute în obser-vatorul astronomic și în biblioteca lui Batthyány din Alba Iulia, a surselor manu-scrise și tipărite privind valorificarea de-a lungul timpului a colecțiilor bibliotecii, care ar putea servi drept puncte de reper pentru cercetări ulterioare exhaustive.

I. Date importante din istoria Institutului și a bibliotecii Batthyaneum

Preliminarii (recapitulare)²

1792-1794 – lucrări de amenajare a observatorului astronomic în clădirea fostei biserici trinitariene din Alba Iulia³, din inițiativa episcopului romano-catolic Batthyány Ignác⁴, și efectuarea unor observații astronomice⁵.

1795 – cărțile episcopului Batthyány sunt aduse de la Sibiu la Alba Iulia⁶.

1794-1798 – se efectuează observații astronomice în observatorul astronomic din Alba Iulia de către Antonius Mártonfi⁷.

---

¹ Dârja 1997.

² Rezumat al articolului: Dârja 1997.

³ Șerban 1975; Șerban 1979.

⁴ Date despre viața și activitatea episcopului Batthyány, *apud* Veszely 1861, 69-89; PNL, II, p. 735-5-737; Varjú 1899; Varjú 1902, p. V-XXXII; LTK, II, 83; Biro 1941/1, p. 7-19; Szentivány 1958, p. 9-18; Biblioteca 1957; Jakó 1969; Jakó 1991; Neumann 1991, p. 165- 180; Marton 1993, p. 119-122; Marton 2000; Hendre-Biro 2004; Hendre-Biro 2007/1; Hendre-Biro 2007/2; Dârja 2007.

⁵ *Varia scripta speculae astronomicae Alba Carolinensis et S. Jesu A. Carolina*, 1792-1856, Ms. VIII 68.

⁶ Dârja 1997, p. 343.

⁷ [Mártonfi Antonius]: *Observationes Astronomicae*, 1794-1797, Ms. IX 221; [Mártonfi Antonius]: *Diarium observatorii Batthyaneum Anni 1795-1796*, Ms. IX 175; [Mártonfi Antonius]: *Varia notitia astronomica. Anni 1795, 1796, 1797*, Ms. IX 179; *Observationes astronomicae ex annis 1796-1811 et observaiones meteorologicae ex annis 1843, 1844, 1860-62 in specula Alba Carolinensis factae*, Ms. IX 158; Mártonfi Antonius: *Observationes astronomicae. Anni 1798*,

Etapa I: 1798-1826 (recapitulare)

1798 – apare primul și, din păcate, ultimul anuar al observatorului astronomic din Alba Iulia, care descrie dotarea observatorului astronomic în anul 1798 și redă imaginea proiectată și, în parte, realizată a clădirii și observatorului astronomic⁸.

1798, 31 iulie – actul de fundare oficial al Institutului lui Batthyány din Alba Iulia, înscris în testamentul fondatorului, prin care acesta își donează colecțiile personale (manuscrite și tipărituri, monede, scoici, minerale) Institutului, iar Institutul îl donează Provinciei Transilvania și Bisericii Romano-Catolice, reglementând statutul acestuia drept o instituție publică⁹, administrată de Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia¹⁰; spre a-i asigura stabilitatea, mai donează Institutului bunuri mobile și imobile în valoare de 38.200 florini¹¹; stabilește regulamentul de funcționare al bibliotecii și observatorului astronomic, îndatoririle angajaților Institutului, constând din: director, ajutor al astronomului, care avea grijă și de bibliotecă, și îngrijitor, care era mecanic și lăcătuș, și salariul acestora, provenit din veniturile bunurilor imobiliare ale Institutului, enumerate mai sus; testamentul fondatorului relevă efortul conștient și consecvent urmărit de Batthyány de-a lungul celor optsprezece ani cât a ocupat funcția de episcop al Transilvaniei de a crea, cu propriul sacrificiu financiar, un “instrument” al culturii generale, pe care-l dorea pus la dispoziția întregii societăți (*toti etiam societati humani utille esse*), fără nici o discriminare de ordin religios; testamentul precizează suma de 80.000 de florini rhenani investiți de Batthyány pentru crearea fundației, al cărei scop era acela de “a aduce folos Bisericii și Provinciei Transilvania, cărora să le preamă-rească prestigiul”¹².

1798, 17 noiembrie – decesul intempestiv al fondatorului.

Ms. IX 178. *Miscellanea astronomica speculae A. C., 1798-1855*, Ms. VIII 67, în colecția bibliotecii Batthyaneum.

⁸ Mártonfi 1798.

⁹ Prima bibliotecă publică din Transilvania în sensul modern al cuvântului este biblioteca *Astra*, înființată în 1861 la Sibiu.

¹⁰ “Conducerea fundației mele să o aibă episcopii, urmașii mei și, când scaunul episcopal va fi vacant, capitulul ... Cer protecția actualului guvernator și a urmașilor săi catolici, precum și a statutului catolic, în ceea ce privește păstrarea stabilității instituției, pe care o încredințez pentru viitor guvernanților regești ... Nu doresc ca episcopii să poată vinde bunurile mobile, fără asentimentul capitolului și fără aprobarea fiecărui caz de către statusul catolic; în caz de înstrăinare a bunurilor, doresc ca suma de bani să fie adăugată veniturilor institutului ...”, Dârja 1997, p. 360 și 363.

¹¹ “Pentru întărirea donației făcută Bisericii și Provinciei Transilvania am afectat observatorului astronomic, care a fost înzestrat cu toate instrumentele necesare, arende de iezuite din Șard, Ighiu și Bărăbanț, cumpărate cu 7.500 florini, casele închiriate din Alba Iulia, pentru care am dat 900 de florini, trei case în cetatea liberă a Sibiului, dintre care două sunt situate în strada numită Riskása, iar a treia în strada Ebháta, pentru care am plătit 21.000 florini, patru case în Alba Iulia, dintre care una în cetate, în vecinătatea oficiului poștal, în valoare de 3.000 de florini, două în orașul de jos ..., în valoare de 2.000 de florini, și, în sfârșit, a patra fiind cumpărată cu bani gheață de 3000 de florini, cu arenda livezii episcopale Nagy Rét, cumpărată de asemenea cu 300 de florini, cu vii, una a fost odinioară a părinților trinitarieni, cumpărată cu 500 de florini ... am hotărât să dau, să donez și să transfer toate aceste bunuri, în valoare de 32.000 florini, cu scopul ca această donație a mea, făcută în timpul vieții, să fie irevocabilă și perpetuă”, Dârja 1997, p. 359 și 362.

¹² Dârja 1997, p. 362.

1799, 1 ianuarie – instituirea sechestrului asupra bunurilor rămase de pe urma defunctului episcop, datorită procesului intentat capitolului romano-catolic de către urmașii naturali ai episcopului, în legătură cu dreptul de succesiune asupra averii acestuia, pe durata căruia bunurile Institutului sunt sechestrate¹³, însă continuă lucrările de confecționare a mobilierului bibliotecii¹⁴ și efectuarea observațiilor astronomice¹⁵.

1802, aprilie – primul inventar al bunurilor institutului; nu conține nici o informație referitoare la bibliotecă¹⁶.

1805 – se restaurează unele legături¹⁷.

1808 – biblioteca este în curs de amenajare¹⁸.

1818 – donația liceului din Cluj (*Proces-verbal* al Capitolului romano-catolic din 6 martie 1818, doc. Inv. 8718).

1815 – donația episcopului Mártonfi Josephus¹⁹.

1815 – personalul bibliotecii începe să fie retribuit²⁰.

1816, 6 martie – donația făcută de Liceul din Cluj bibliotecii "Batthyaneum", ca recunoștință pentru sprijinul financiar acordat Liceului de episcopul Batthyány în timpul vieții sale²¹.

1817, 26 iunie – prima revizie a bibliotecii, realizată din ordinul Guberniului Transilvaniei, constată existența unor evidențe sumare ale diferitelor subfonduri, recomandând organizarea fondurilor și realizarea unor cataloage de bibliotecă pentru evidența întregului fond²².

¹³ Dârja 1997, p. 347.

¹⁴ Dârja 1997, p. 347.

¹⁵ [Mártonfi Antonius]: *Observationes astronomicae*, 1799, Ms. XII 11; *Continuatio observationum astronomicarum factarum in observatorio Albensis Anni 1799, 1800, 1801*, Ms. IX 177; *Miscellanea astronomica speculae Albae Carolinensis, A.-Carolina*, 1800-1851, Ms. VIII 66; *Observationes meridiei ad gnomen factae in observatorio A. Carolinensis Anni 1803-1804*, Ms. 103a; *Diarium observationum factarum in specula A. Carol. Anni 1805*, Ms. X 103b; *Diarium observationum astronomicorum in specula Batthyaniana A. Carolina per decursum anni 1806*, Ms. X 103c; *Observatio meridii ad gnomen (Notitia astronomica)*, 1807, Ms. X. 103d; *Notitia astronomica*, Ms. IX 221; *Observatio ad gnomen anni 1809-1810*, Ms. X 103e; *Notitia astronomica anni 1811-1812*, Ms X 103f, *Ibidem. Observationes astronomicae anni 1817-1842*, Ms. X 104-109; *Notitia astronomica anni 1813-1816*, Ms. X 103g; *Notitia astronomica anni 1817-1819*, Ms. X 104; *Notitia astronomica anni 1820-1822*, Ms. X 105; *Notitia astronomica anni 1823-1826*, Ms. X 106, *Ibidem*.

¹⁶ Dârja 1997, p. 349.

¹⁷ *Compactura variorum librorum Bibliothecae Batthyanianae*, Ms. XI 455 (cheltuieli de compactare a unor volume, donații, achiziții).

¹⁸ Dârja 1997, p. 349 și nota 38.

¹⁹ *Consignatio Librorum ab excellentiss. Dno. Josepho Martonfi Episcopo Transilvaniae nuper defuncto Bibliothecae Episcopali dispositioni testamentali legatorum*, c. 1815, 35 file, 413 titluri, Ms. XI 437.

²⁰ *Rationes Instituti astronomici: 1815, 1816, 1817*, document 203, cutia XXXVII, 16. 07. 1817; *vide et Rationes de Preceptis et erogatis fundi Astronomici 1a Augusti 1817 ...*, document 227, cutia XXXVII, din care aflăm că salariul lui Cseresyies era de 217 florini renani, iar cea a lui Bede de 230 florini renani; în ACRC.

²¹ *Proces verbal al adunării capitolului romano-catolic*, document nr. 8711, în ACRC.

²² Dârja 1997, p. 350-351.

ante 1820 – redactarea catalogului manuscris al incunabilelor²³.

1820, 1 decembrie – este numit în funcția de director al Institutului lui Batthyány din Alba Iulia canonicul Bede Joseph²⁴.

1820-1824 – organizarea fondului inițial de carte al bibliotecii de către canonicul Cseresnyiés András²⁵.

1821 și 1823 – inventarele Institutului și bibliotecii din acești ani consemnează pentru prima dată existența mobilierului bibliotecii și a numărului aproximativ al fondului de carte: 18 mii de volume²⁶.

1822 – decizia episcopului Szereday Ignatius de a-și dona bunurile Institutului²⁷.

1824 – primul catalog topografic al bibliotecii²⁸.

1824-1826 – redactarea cataloagelor sistematice²⁹.

1826 – inventarul din acest an indică pentru prima dată structura și compoziția fondului inițial al bibliotecii de 19.093 volume și 1.134 de dublete³⁰; evidența dubletelor se ținea în cataloage separate³¹; fondul se îmbogățește prin achiziții, donații și schimbul de publicații cu anticarul budapestan Paul Burian³²; ca urmare a schimbului de publicații cu anticarul budapestan Burian din 22 ianuarie și 22 ianuarie 1826, fondul de carte al bibliotecii era de 18.957 de volume.

1824-33 – se ține un catalog sistematico-alfabetic al intrărilor de după 1824³³.

Etapa II: post 1826-1920.

1827 – continuă observațiile astronomice în Institutul lui Batthyány³⁴

²³ Cseresnyiés Andreas, *Catalogus primarum editionum*, I-II, Ms XI 486, conține cote târzii, scrise tot de Cseresnyiés cu creionul maro.

²⁴ Dârja 1997, p. 350.

²⁵ Numit bibliotecar diecesan din 1800, calitate în care avea și răspunderea bibliotecii Institutului, *apud* Dârja 1997, p. 349.

²⁶ Dârja 1997, p. 352.

²⁷ Document 126, Cutia XXXVII, din 30.04.1821, în ACRC.

²⁸ Cseresnyiés 1824.

²⁹ [Cseresnyiés Andreas], *Catalogus philosopharum et scientiarum naturalium*, Ms. XI 483; [Cseresnyiés Andreas], *Index historiae ecclesiasticae*, Ms. XI 483, p. 122-209, [Cseresnyiés Andreas], *Index Philosophorum et incunabulorum et manuscriptorum*, Ms. XI 485, f. 60-195v; [Cseresnyiés Andreas], *Index bibliorum sacrorum*, Ms. XI 301.

³⁰ Dârja 1997, p. 353-358. Inventarele se făceau cu o periodicitate de 7 ani, la cererea episcopului sau la schimbarea peronalului bibliotecii.

³¹ [Cseresnyiés Andreas]: *Libri duplicati in Bibliotheca Batthyaniana*, I-II, Ms X 89, X. 87; [Cseresnyiés Andreas]: *Conscriptio exemplarium duplicati Bibliothecae Batthyanianae*, Ms. X 88.

³² Dârja 1997, p. 356-358.

³³ *Consignatio Librorum pro Bibliotheca Dioeces(ana) ab anno 1824 procuratorum, necdum in sua Loca repositum*. Ms. XI 443, înregistrează un total de 235 de titluri catalogate alfabetic în 1833, în următoarele clase: [Manuscripta:] 2; Ephemerides Litterariae Eruditae: 170; Libri Philologici et Philosophici: 47; Libri Theologici: 53; Libri Historici: 38; Juristae: 78; Post transpositionem Bibliothecae Anno 1833 die 14 et 15 Martii factam accesserunt nondum signati. Summa librorum, qui ab anno 1833 accesserunt: 262 (Anno 1840 die 1ª Augusti) Moyses Keserü mp. transponens / Stephanus Andrasy Recipiens.

³⁴ [Keserü Mózes], *Notitia astronomica anni 1827-1834*, Ms. X 107; *Notitia astronomica anni 1834-1838*, Ms. X 108; [Keserü Mózes], *Notitia astronomica anni 1838-1843*, Ms. X 109;

- 1826 – continuă redactarea cataloagelor sistematice ale colecției de carte, scrise de diferite mâini, pe baza fișelor mobile ale lui Cseresnyiés³⁵.
- 1828 – începe să se țină un registru cu evidența îmbogățirii fondurilor până în anul 1902³⁶.
- 1828 – se fac observațiile astronomice în observatorul astronomic din Alba Iulia³⁷, efectuate din 1833 de către Köserü József³⁸.
- 1830 – donația Cseresnyiésiana³⁹.
- 1833-1842 – fondul de carte al bibliotecii a crescut cu 143 titluri⁴⁰.
- 1839 – donația episcopului Mártonfi Jozsef⁴¹ și cea a canonicului Joannes Aemilius Buczi⁴².
- 1840 – în observatorul astronomic din Alba Iulia ia ființă prima stație de meteorologie din Transilvania⁴³, care va funcționa cu întreruperi până în 1955.
- 1842 – fondul de carte crește cu noi donații⁴⁴.

Diarium aliquarum observationum in Specula Astronomica Alba Carolinensi ab anno 1843-1845, Ms. XI 223; *Libellus observationum in Specula Astronomica Alba-Carolinensi ab anno 1846-1848*, Ms. XI 222; *Sternbüchel der Sternwarte von Karlsburg*, A. Carolina 1854-1884, Ms. VIII 69; *Varia astronomica*, sec. al XIX-lea., Ms. XI 345.

³⁵ Cataloage manuscrise sistematice ale fondului inițial: *Catalogus theologorum*, I-II, Ms. XI 483; *Catalogus Juristarum*, Ms. XI 484; *Index juristarum*, Ms. XI 485, f. 7-55; *Catalogus historiarum* I-II, Ms. XI 301 și X 14; vide et Dârja 1997, p. 353 și nota 55.

³⁶ *Batthyaniana-könyvtár gyarapodásának jegyzéke. 1828-1902*. I-II Rész./Registru cu îmbogățirea fondului de carte a bibliotecii Institutului lui Batthyány 1828-1902, I-II/, Ms. XI 384-385.

³⁷ *Vorlesung über Astronomie* (manu Joh. Emil Buczy), Ms. XI 169.

³⁸ Vide et *Anleitung zur praktischen Astronomie mit nötingen theoretischen Erläuterungen zum Selbststudium* von Moyses Keserü, Ms. XI 116; [Moyes Keserü]: *Mathematica et Astronomia*, Ms. XI 168; [Moyes Keserü]: *Anleitung zur praktischen Astronomie, I-II*; Ms. XI 174 și 175.

³⁹ *Ex libris Cseresnyiésianis Bibliothecae Diocesanæ addicuntur*. 3 aprilie a predat custodelui bibliotecii 19 titluri, 1826-1832, Ms. XI 460. Conține și *Summarium Librorum partim a munificentia Excellentissimi Domini Episcopi L.B. Jgnatii Szepesy, partim e dono aliorum, partim denique per commutationum duplicatorum ex operum mancorum obtentorum*.

⁴⁰ Vide *Emlékkönyve azoknak, kik a grof Batthyáni Ignác Erdélyi püspök alapított Intézet Gyarapításához 1833^{dik} év óta némi ajándékkal járultak. 1833-1842*/ Albumul celor care au contribuit cu donații la îmbogățirea Institutului episcopului Batthyány Ignác din Alba Iulia începând cu anul 1833/, Ms. II. 18, redactare târzie de două mâini: Beké (1833-1849 și 1860-70) și Andrásy? (1850-1859), 117 file, numai primele 19 file sunt scrise, care conține 143 de donații intrate în fondul bibliotecii între anii 1833-1842.

⁴¹ *Consignatio Librorum ab Excellentissimo Domino Josepho Mártonffi Episcopo Transilvaniae nuper defuncto Bibliothecae Episcopali, dispositione testamentali legatorum*, Ms. XI. 35 (35 f.).

⁴² *Consignatio Librorum Reverendissimi Domini Joannis Aemilii Buczy, Canonici, dum viveret, Astronomi – inchoata die 25^a -30ª nov. 1839, 23 ff. conținând 1111 titluri (caligraf necunoscut)*, Ms. XI 420.

⁴³ *Observationes meteorologicae ex anniis 1840, 1843, 1862-63, 1864 in specula Albo-Carolinensis factae*, Ms. X. 163; *Observationes astronomicae ex annis 1796-1811 et observationes meteorologicae ex annis 1843, 1844-48, 1860-62 in specula A. Carolinensis factae*, Ms. X. 158; Avéd Jáko, *Meteorologiai észleletek/ Meteorologische Beobachtungen*, A.I. 1875-1882, Ms. XI. 430; *Meteorologiai észleletek/ Meteorologische Beobachtungen*, Ms. XI. 431, vide et Bart 1967.

⁴⁴ *Consignatio Librorum, qui a 1ª Augusti 1840 in Augumentum Bibliothecae Batthyanianae cesserunt* Ms. XI 442, 29 titluri în 99 vol., dintre care 11 titluri/ 1840; 10/ 1841; 7/1842. Acest

1840-1859 – se ține o evidență⁴⁵ care, deși reia în parte date din lista anterioară, conține informații suplimentare în legătură cu proprietarul anterior⁴⁶.

1840 – donația fancsaliana⁴⁷.

1843-1845 – se efectuează observații astronomice⁴⁸.

1843 – se achiziționează periodice de astronomie⁴⁹.

1844 – donația dr. Augustinus Böer⁵⁰.

1845 – donația contelui Josephus Keményi⁵¹.

1846 – achiziționarea unor periodice de astronomie și meteorologie, alături de câteva donații⁵².

1847-1952 – achiziționarea unor periodice de astronomie⁵³ în 1848, 1851 și 1852.

---

inventar indică, pentru prima dată, rubrica *Tempus Acquisitionis*. Între achizițiile din 2 nov. 1840 remarcăm câteva manuscrise la diferite poziții: nr 3. *Romai Regisegek Ungentöt Ms. in folio, 1 volum*; nr. 5. *Topographia Westphaliae, in folio, 1 volum*; nr. 7.: *Boros Sebestyen Kronikaja Ms. in fol. 1vol*; nr. 8.: *Miko Ferencz Erdelyi Historia. Ms. in fol. 1vol*; nr. 9. *Causa criminalis Com. Dionysii Bánffy Ms. in fol. 1 vol*; iar la nr. 24 *Mappa dioecesis Transsilvaniensis. Dono Exc(e)ll(entissimi) D. Praesulis*, primită în 23 mai 1842.

⁴⁵ *Consignatio librorum qui a 1ª Aug. 1840. Bibliothecae Batthyanae accesserunt*, 9 f., Ms. XI 441.

⁴⁶ *Ibidem: E libris Szilagyiani*, 2 nov. (11 titluri ms. și tipărituri), *E Libris Hodorianis*, 27 mai 3 titluri; nr. 29/ 14 october, *Ruina Transsilvaniae auctore Davide Hermanno. Ms. Dono Sp. D. Danielis Székely*; nr. 31/ 26 oct. *Codicis Diplomaticis Georgio Fejeriani*. Tomi VIII. Vol. 7us, et Tomi X. vol. 5um., 2 vol; nr. 33/ 9 Martii/ *Codicis Diplom. Georg. Fejeriani Tom IX. Vol. VII. Supplementum. 1 vol*; iar la nr. 40, donația de 7 volume a astronomului regesc *Joanes Laimont*.

⁴⁷ *Ex libris Danielis Fancsalianis Bibliothecae Diecesanae addicuntur*, 1 f. (8 titluri); *Index Collectionum, et diversarum Lucubrationum literalium Reverendissimi quondam Danielis Fancsalii dum viveret, canonici Cathedralis Ecclesiae Albensis*, Ms. XI 454. (73 manuscrise autografe); *vide et [Fancsalii Danielis:] Diplomataria*, Ms. IX 122-125; 144-145, 169.]

⁴⁸ *Diarium aliquorum observationum in specula astronomiae Albae-Carolinensi anni 1843-1845*, Ms. XI 223.

⁴⁹ Ms. XI 441, nr. 44-50 donatia ep. Trans. între care *Annalen der kais. Kön. Sternwarte in Wien. 22ter Theil in 4to 1843. Astronomische Nachrichten* herausgegeben von H. C. Schumacher 20ter und 21ter Band Altona 1843, et 1844, in 4° și *Berliner Astronomisches Jahrbuch* pro a. 1845, 1846. 1847.

⁵⁰ *Ibidem/ Ms. XI 441/*, nr. 37/ 16 aug. Dr. Aug. Böer obtulit *dono nummos* arg. 11. Cupr. 42; nr. 39/ 9 sept/ D. Wencetlaus Schlauf Auri Campsor Tergestanus dono obtulit Instituto *Collectionem Mineralogicam* ex frustri 497 constantem.

⁵¹ *Ibidem/ Ms. XI 441/*: nr 53/ 15 april. donația Majestății Sale 46 titluri, 77 de volume; 55-58/ 18 iulie/ *donația contelui Iosephi Keményi*, 5 volume, între care *Analecta Diplomatica* C. J. B. Ep. T. (Comitis Josephi Batthyány ? episcopi Transilvaniae), 1 vol.; 66-69/ 20oct/, alte 4 vol., donația contelui Ioseph Kemény.

⁵² *Ibidem/ Ms. XI 441/*: nr. 104. *Observationes Astronomicae Monachiensis*, Vol. X usque XIV. in 4°, 5 vol.; nr. 105. *Annalen der Wiener Sternwarte Neuer Folge* IV Band, in 4to, nr. 106. *Annalen der Meteorologie und Erdmagnetis*; nr. 107. Dono Ressimii D. Can. Joannis Loseiner. Volumen Manuscriptum *de Magia, Nuges*, I vol.; nr. 108, 110. donații de monede; nr. 121. Manuscriptum *Nugas Poeticas* continens (in fundamento Csik Csatórepertum, et horsum in ... Bibl. Dioecesan. per sua, Excell. Eppalem Transmissum, in 4°; nr. 124. 13 nov. Massnam *Tabulae ceratae* 1; nr. 125. 13 nov. *Astronomische Nachrichten* 24ter Band.

- 1849 – în timpul revoluției din Transilvania, observatorul astronomic este bombardat, iar acoperișul și parte din instrumente distruse⁵⁴.
- 1850 – restaurarea observatorului astronomic.
- 1858 – donația lui Janos Lostainer⁵⁵.
- 1861 – apare la Cluj, primul articol despre Institutul Batthyaneum⁵⁶, în redacția lui Veszely Károly⁵⁷.
- 1864 – transferul unor cărți în biblioteca Seminarului catolic⁵⁸.
- 1871 – Beké publică o primă evidență a manuscriselor colecției albaiulieni⁵⁹.
- 1876 – se efectuează observații astronomice în observatorul astronomic⁶⁰.
- 1877 – inventarul din acest an indică 19.112 volume⁶¹.
- 1882 – donația episcopului Fogorasy Michael⁶²; biblioteca participă cu o serie de exponate la expoziția milenară de la Budapesta⁶³.
- 1884 – donația episcopului Tusnádi⁶⁴.

⁵³ *Ibidem*/ Ms. XI. 441/: nr.129/ 26 mai / *Annalen der k. k. Sternwarte in Wien*; nr. 130/ 14 nov./ *Resultate des Magnetischen Observations in München* 1846.1; nr. 132: Struve, *Etude d'Astronomie relaire*, nr. 133. *Annalen der Wiener Sternwarte Neuer Folge*. VIII. Band.; nr. 145. *Berliner Astronomischer Jahrbuch für 1849-50*; nr. 145. *Berliner Astronomischer Jahrbuch für 1849-50*; nr. 154/ Jun./ *Obs. Astronomische Monachiense*, Vol. XV., Nr. 155/ 5/ *Annalen der Königl Sternwarte bey Munchen*; nr. 154/ 7 ian./ *Observationes Oesterreichisches Botanisches Wochenblatt* 1 Jahrgang; nr. 158. *Annalen der k. k. Sternwarte in Wien*.

⁵⁴ Șerban 1975.

⁵⁵ Ms. XI 441: nr 200/ 21 mai/ *Ex Dispositione Ellmi D. Praeluli Libri donati R Joannis Loseiner Can. Cantoris Bibliothecae Batthyanae transposui summa Nro 143 secundum Specialem (Rss. Adami Hoboesak) consignationem* 143 vol., Ms. II 16. Jun. 4 Janos Lohteiner 46 vol., *vide et Consignatio Librorum Reverendissimi dum viveret Canonici Joannis Loseiner post subsecutam die 6ª Aprilis 1858 ejus mortem, per infrascriptum Commisarium Ecclesiasticum in praesentia ex(celentissimi) Caes(arei) Regii Deputati Judicialis post obsigillationem inventorum*, Ms. XI 445, 143 opere.

⁵⁶ Veszely 1861, p. 92-96, publică pentru prima dată testamentul lui Batthyány în limba latină.

⁵⁷ Veszely, Carolus (n. 20. 10. 1820, +1896); teolog; 1. 06. 1844: presbiter; cooperador și profesor în gimnaziul din Sibiu; 1851: perceptor la Alba Iulia, asesor notarial, bibliotecar și arhivist la biblioteca episcopală, profesor și director al gimnaziului albaiulian; 1869: prepozit; 1874: referent al statusului romano-catolic; 1875: paroh la biserica Sf. Mihail din Cluj; 1882: paroh în Bărbant-Alba, Szentiványi 1958, p. 333-334.

⁵⁸ În anul 1864 biblioteca Institutului Teologic din Alba Iulia – *Római Katolikus Hittudományi Főiskola Gyulafehérvár* – a fost înființată ca bibliotecă uzuală de episcopul Haynald Lajos. Acesta a decis ca o parte a fondului de duplicate [și carte tipărită până la 1850] din biblioteca Batthyaneum să fie transferate din fondul bibliotecii Institutului lui Batthyány în fondul bibliotecii Institutului Teologic, *apud* Csala 2001, p. 10.

⁵⁹ Beké 1871.

⁶⁰ *Libellos observationum speculae Albae-Carolinae*, 1876, Ms. XI 222.

⁶¹ *Inventarium rerum in Bibliotheca Instituti Batthyani anno 1877*, Ms. XI. 441.

⁶² *Donatio Benevolis ep. Fogarasy Michaelis (1878-1882)*, Ms. XI 368, 128 f.; Ms. XI 367, 136 f., și Ms. XI 62, 45 f.

⁶³ Emlék 1882.

1885 – inventarul din acest an specifică mai multe obiecte⁶⁵.
 1890 – se editează la Alba Iulia al doilea caiet despre Batthyaneum de către Veszely⁶⁶.
 1893 – biblioteca conservă 40.000 de unități bibliografice⁶⁷.
 1899 – academicianul Varjú Elemér publică, din însărcinarea Academiei de Științe Maghiare, primele descrieri de specialitate ale manuscriselor și tipăriturilor rare și prețioase din colecțiile bibliotecii⁶⁸.
 ante 1902 – se restaurează legături în atelierul lui Papp György din Alba Iulia⁶⁹.
 circa 1902 - un catalog manuscris indică 1.946 titluri⁷⁰ intrate în cursul secolului al XIX-lea, între care 51 de manuscrise, înregistrate alfabetic, fără indicarea datei și formei intrării în fondul bibliotecii.
 circa 1902 – sunt introduse în fond donația Fogarassy⁷¹ și intrările din cursul secolului al XIX-lea⁷².
 1908 – se înregistrează preocupări de organizare a cărților intrate în cursul secolului la XIX-lea⁷³.

⁶⁴ *Tusnádi Imets Fülöp Jákó I foesperes gymnasés fiunöveldei igasgató száz kézi könyvtárának lastrona/* Registrul autograf al cărților lui Tusnádi Imets Fülöp Jákó, protopop și director al gimnaziului de băieți/, Inv. 1758. *Vide et Consignatio Librorum ... Domini Nicolai Kovács de Tusnád, dum viveret Episcopi Transilvaniensis*, Ms. XI 444.

⁶⁵ Între care menționăm: potir din secolul al 15-lea; casula cu blazonul cardinalului Batthyány Endre; pluviale a aceluiași; tabloul bust al episcopului de Nitra S. Miclos (în stil bizantin); călimara lui Petru Pázmány cu inscripție; inelul arhiepiscopului de Strigoniu, Ioan de Aragon; catalogul cărților lui Bethlen Kata, văduva lui Széki Teleky József; Thomas Aquino – incunabul pe pergament (inexistent astăzi), tăblițe cerate: 2 bucăți.

⁶⁶ Batthyaneum 1913.

⁶⁷ PNL, II, p. 735.

⁶⁸ Varjú 1899.

⁶⁹ *Papp György napló Gyula Fehérvár/* Jurnalul Papp György./ Ms. 385 și 386.

⁷⁰ *Penztári napló .../* Regstru de casierie/, 192 f, Ms. XI. 391.

⁷¹ Un indiciu asupra momentului organizării fondului Fogarassy îl prezintă fișele mobile tipărite de Papp Gy. din Alba Iulia, datate 1902, conform indicației din marginea dreaptă a fișei: *Ny Papp Gy. Gyfehérvárt, 1902/VII*, la rubrica posesor apare ștampila *Ex libris Bibliothecae Fogarassyanae*, sau textul manuscris: *Fogarassy-könyvtar*.

⁷² *Batthyaniana-könyvtár gyarapodásának jegyzéke. 1828-1902.I. Rész/* Îmbogățirea fondului de carte al bibliotecii Batthyaniene începând din anul 1909, 1 septembrie/. Ms. XI. 384-385, 247 file: poate fi datat cf. grafiei, Lestyán/Szentivány, și pomind de la sugestia indusă de publicațiile cu data cea mai târzie înscrisă în catalog, post 1909, iar cotele alfabetice/topografice/ poartă indicativul 5 sau 6: A₅-A₆: Biblicum, Interpretes 91, 52, 99; B₅-B₆: Dogmatica: 276; V₆ Moralis: 387; Pastoralis, Katechetika: 280; Egyházi szónoklattan: 423; [= 1113 titluri.]; G₆: Historia profană 414; J₆: Geographia: 198; Folyóiratok.Statistika: 200; F₆ Historia ecclesiastica: 341; P₆ Patrologia: 39, II. Rész. E₆ Jus ecclesiasticum 205; D₆ Jus Civile 250; L₆ Philosophia 367+203; K₆ Philologia 188+396+408; M₆ Mathematica 72+39; Physica, Chemia, Astronomia, Magia: 127; Természetráajz, ásványtan, földtan, novémjtan állattam: 73; Gázdaságtan, géptan, bányászat, borászat, szakácsság: 75; O₆ Academica: 46+184; R₆ Encyclopedia: 102; Biographia: Z₆ Miscellanea: 123.

⁷³ În: *Moralia Pastoralis*: 382 titluri; *Pastoralis. Catechetica* V₆ 400-449: 51 titluri; *Dogmatica*, B₅ 1-253: 276 titluri; *Biblicum*, A₅ 1-69: 86 titluri; *Interpretatio, szent írás*, A₅ 1-155: 51 titluri,

1909, 1 septembrie – începe să se țină evidența corespondențelor intrate și ieșite din bibliotecă⁷⁴ și un registru cu evidența îmbogățirii fondului de carte al bibliotecii⁷⁵.

1910 – numărul cărților este de 37.556 volume⁷⁶.

1911 – Gyarfás Tihamér edita la Brașov numărul 1 al revistei de popularizare a fondurilor bibliotecii cu titlul: *Batthyaneum*⁷⁷, în care apare primul studiu erudit despre cel mai vestit manuscris al colecției⁷⁸.

1912, 7 octombrie 1912 – are loc inaugurarea tezaurului bibliotecii, construit din inițiativa episcopului romano-catolic al Transilvaniei, Majláth Gustáv Károly⁷⁹, în care au fost transferate manuscrisele⁸⁰ și incunabilele⁸¹.

1912, 13 octombrie – la cererea directorului Institutului lui Batthyány din Alba Iulia, dr. Szentiványi Robert, instituția este inclusă între bibliotecile publice din subordinea Ministerului Culturii din Ungaria, fiind subvenționată de la bugetul de stat⁸²; decizia nu schimbă statutul juridic al Institutului în ceea ce privește administrarea sa de către Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia.

1912, 13 octombrie – prima expoziție cu exponate din colecțiile bibliotecii organizată la Alba Iulia⁸³.

III. *Segedudományok*, A₅ 107-197: 99 titluri, Ms. XI 429, manuscris de lucru pentru cel anterior, lipsit de importanță, pe caiete nelegate.

⁷⁴ *A Batthyány intézet ügyviteli naplója 1909 szeptember 1-től* Protocol de gestiune a Institutului Batthyány începând de la data de 1. sept. 1909 // (- 1956), în grafia lui Szentiványi până la sfârșitul anului 1919, cu întreruperi (aflat în arhiva interbelică a bibliotecii).

⁷⁵ *A Batthyány könyvtár gyarapodász 1909 szept. 1-től* Îmbogățirea fondului de carte al bibliotecii Batthyány începând din anul 1909, 1 septembrie/, Ms. XI 386.

⁷⁶ Erdelyi 1912, p. 23.

⁷⁷ *Batthyaneum* 1911.

⁷⁸ Szentiványi 1911.

⁷⁹ A condus destinele diecezei romano-catolice de Transilvania între 28. 07. 1897-18. 05. 1938, *apud* Marton 1993, p. 143-147. În anul 1912 episcopul sărbătorea 25 de ani în slujba Episcopiei Romano-Catolice din Alba Iulia; *vide Manuscriptum continens benedictionem societatis literariae gimnasii r. cath. Alba-Carolinensis ad jubilaem anni 25 pastoralis eppi Caroli Majlath* (Hungarice), Ms. IX 73, din colecția bibliotecii.

⁸⁰ *Conscriptio librorum manuscriptorum codicum bibliothecae Batthyanae iuxta signaturas recentiores*, Ms. XI 487, 32 ff., conține cotele de tezaur: I. 1-161; II. 1-153 și III. 1-188, ceea ce indică faptul că numai o parte dintre manuscrise au fost transferate inițial în tezaur; *vide et Manuscripta iuxta catalogum confectum ab ordinatore Bibliothecae Cseresnyés*, Ms. XI 489, p. 109v-137r, în grafia lui Lestyán cu completările lui Baráth, numai referitor la manuscrisele transferate în tezaur în anul 1912.

⁸¹ Bibliotheca conservă cea mai mare colecție de incunabile din România: 571 unități bibliografice; *vide* Kulcsár 1965, Dârja 2006.

⁸² EMK, 12-13, 1912, *vide et Decizia nr. 784/21. 12. 1912* a Inspectoratului de Țară al Muzeelor și Bibliotecilor din Budapesta, care pune sub controlul statului Institutul lui Batthyány din Alba Iulia și acordă o subvenție de stat de 1.400 coroane care va trebui utilizată pentru completarea colecțiilor și pentru conservarea lor, decontarea urmând a se face către Inspectoratul de Țară al Muzeelor și Bibliotecilor din Budapesta.

⁸³ Kalauz 1912.

1912 – Szentiványi publică, în limba germană studiul erudit despre cel mai vechi manuscris miniat al colecției albauliene⁸⁴.
 1912 – se fac achiziții masive, după ce biblioteca primește subvenții de stat⁸⁵.
 1913 – două graduale manuscrise intră în colecția bibliotecii prin transfer⁸⁶.
 1913 – Gyrfas Tihamer edita la Brașov numărul 2 al revistei de popularizare a fondurilor bibliotecii, cu titlul *Batthyaneum*⁸⁷, din care aflăm că în 13 octombrie 1912 la Alba Iulia a fost organizată o expoziție în Aula Magna a bibliotecii, în care au fost expuse, alături de exemplare din diferitele colecții ale bibliotecii, 95 de ex-libris-uri⁸⁸.
 1913 – este redactat catalogul bibliotecii episcopului Majláth Károly⁸⁹.
 1913 – este redactat un index al tipăriturilor din fondul inițial, în grafia lui Szentivány sau Lestyán⁹⁰.
 1913 – continuă redactarea fișelor alfabetic mobile, în același format, tipărite de tipografia *S. Bonaventura* din Cluj, cu numele bibliotecii imprimat: *Batthyány Könyvtár/ Gylafehérvárll*.
 1913 – numărul cărților legate de legătorul albaulian Salomon Sabin atinge recordul⁹¹.
 1914 – parte din valorile bibliofile și obiectele de preț ale bibliotecii sunt duse la Budapesta în timpul războiului.
 1916, 7 septembrie – Lestyán relatează episcopului Majláth despre operația de salvare a valorilor muzeului și bibliotecii *Batthyaneum*⁹².
 1917 – au intrat în fondul bibliotecii 200 de titluri, iar în 1918 alte 46 de titluri⁹³.
 1918 – alipirea Transilvaniei la regatul României⁹⁴.

⁸⁴ Szentiványi 1912.

⁸⁵ *A Muz. és Könyv. Orsz. Föl. Könyv és penzadom a Batthyány/* Subvenția de carte și bani pentru biblioteca *Batthyaneum* din partea Ministerului Instrucțiunii publice – secția muzee și carte/, Ms. XI 387.

⁸⁶ Episcopul Majláth Károly dispune transferul acestora din biblioteca Liceului din Cluj, spre păstrare în biblioteca *Batthyaneum*, vide *A Batthyány intézet ügyviteli naplója 1909 szeptember 1-től*, nr. 25/15. 03. 1913.

⁸⁷ În care apare versiunea în limba maghiară a studiului despre *Codex Aureus*, vide Szentiványi 1911.

⁸⁸ *Művelődéstörténeti adatok/* Date de istoria culturii/, în *Batthyaneum*, I. 1913, p. 143-144.

⁸⁹ *Székhelyi Gróf Majláth G. Károly erdélyi püspök Könyvtárának catalogussa 1912 aug. 20./* Catalogul bibliotecii episcopului Transilvaniei Székhelyi Gróf Majláth G. Károly din 20 august 1912/, 155 f., Ms. XI. 427.

⁹⁰ [*Elenchus librorum impresorum Bibliothecae Batthyanyanae*], 61 f. Ms. XI 389.

⁹¹ *Könyvkörsi napló. Liber diurnalis pro librorum ligatione. 1912. Salomon Sabin könyvkötőnél*, Ms. XI 472; în 1912 sunt legate 207 ex.; în 1913: 124 ex.; în 1914: 47 ex.; în 1915: 4 ex.; tot aici sunt adăugate cheltuielile de legare a 15 vol. în anul 1953.

⁹² Doc. Inv. 35335 (corespondența episcopului Majláth), în ACRC.

⁹³ Din acest manuscris aflăm că inventarul data din 1902, iar cărțile obținute înainte de această dată nu erau inventariate; cărțile din acest inventar au fost descoperite cu ocazia pregătirii catalogului; ele au intrat în fondul bibliotecii prin *subvenția statului*, dreptul de *depozit legal* sau prin *donatii*; după această dată s-a ținut un caiet separat, cu indicativul 1887-1902, până la pregătirea catalogului, Ms. XI. 428.

⁹⁴ În 1919, la sfârșitul primului război mondial, Transilvania, care până la acea dată fusese parte a Imperiului Austro-Ungar, devine parte a României, iar bunurile statului maghiar din Transilvania devin bunuri ale statului român, prin Tratatul de la Trianon (4. 06. 1920).

Etapă III: 1920-1950

1922 – colecția de carte veche "Hungarica" este transferată în Tezaur⁹⁵.

circa 1930 – sunt transferate în tezaur celelalte manuscrise ale colecției și aranjate la întâmplare, pe criteriul formatului⁹⁶.

1933 – dr. Baráth Adalbert/ Béla/ redactează o evidență topografică a colecției de incunabile cu cotele de Tezaur⁹⁷.

1934 – apare articolul lui Baráth despre Societatea academică creată de Batthyány Ignác⁹⁸.

1936 – donația istoricului Temesváry János (circa 2000 de volume), pentru care nu s-a păstrat o evidență manuscrisă.

1937 – dr. Baráth Adalbert cataloghează colecția de incunabile și transmite fișele diplomatului Constantin Karadja, care fusese însărcinat de redacția *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* să redacteze lista incunabilelor din România⁹⁹.

1938 – donația episcopului Majláth Gustáv Károly; dr. Baráth Adalbert redactează un catalog al colecției de ex-libris etichetă din colecția bibliotecii¹⁰⁰ și indicele alfabetic al colecției Hungarica¹⁰¹.

1939, 1 martie – directorul dr. Baráth Adalbert predă colecția numismatică Muzeului Regional Alba spre păstrare¹⁰².

1939, decembrie – declarație de avere mobilă și imobilă a Institutului și cererea de scutire de impozit¹⁰³.

1939 – se impune sechestrul pe alte 10.000 de volume pentru neachitarea impozitului aferent¹⁰⁴.

1940 – parte a colecției de manuscrise este dusă în Ungaria¹⁰⁵.

⁹⁵ *Conscriptio/ librorum Hungaricorum/ Bibliothecae Batthyianianai/* per Josephum Lestyán/ 1922//, Ms. XI. 489.

⁹⁶ *A Batthyaneum kesőbbi kéziratának jegyzéke (Elhelyezve a Majláth-szóba emeleti helyiségében IX. X. XI./* Indexul manuscriselor batthyianiane ulterioare aranjate în camera blindată Mailáth cu cotele: IX. X. XI/, Ms. XI. 484, p. 2-48, grafie Lestyán cu completările ulterioare ale Dr. Baráth Béla.

⁹⁷ *Conscriptio Incunabulorum Bibliothecae Batthyianianae anno 1938. a directore Dr. Barath Adalberto, prof. ss. theol.*, Ms. XI 489, f. 27-55.

⁹⁸ Baráth 1934.

⁹⁹ Dárja, 2006, p. 71-72.

¹⁰⁰ [Baráth Béla]: *A "Batthyaneum" Ex-Libris gyűjteményének betűrendes leltára/* Inventarul alfabetic al colecției de ex-libris din biblioteca Batthyaneum/, Ms. XI 390, 118 f.

¹⁰¹ *Betűrendes névjegyzék a Régi Magyar Könyvtár csoportba foglat könyvekről/* Indexul alfabetic al cărților din vechea bibliotecă ungară/, Ms. XI 489, p. 97-107v.

¹⁰² *Proces-verbal de predare-primire din 7 Martie 1939:* este vorba de 15 cutii de carton cu monede predate global, în lipsă de orice evidență, primitor Berciu Ion, în prezența lui I. Karpiss, vicepreședinte al Societății de Istorie, Arheologie și Științe Naturale din Județul Alba.

¹⁰³ *Adresa 22/1939* semnată de Baráth Béla: Avere mobilă: efecte de stat antebelice, în valoare nominală de 1.600 lei; depuneri la Banca Transilvania din Cluj: 35.209 lei; acțiuni la Banca Transilvania Cluj: 29.200 lei; 60.000 volume și diferite obiecte aparținătoare bibliotecii și muzeului (neevaluate); Avere imobilă: clădirea institutului: 500.000 lei; teren arabil în valoare de 4.190 lei și grădină în valoare de 2.240 lei. Suma totală de 506.430 lei.

¹⁰⁴ Cererea episcopului Márton Áron pentru acordarea scutirii de impozit din 1943.

- 1941 – apare volumul lui Baráth despre incunabilele bibliotecilor transilvănene¹⁰⁶.
- 1942 – episcopul Márton Áron cere scutirea de la plata impozitului pe anii 1940/41, 1941/42 și 1942/43 pentru biblioteca și muzeul Batthyaneum¹⁰⁷.
- 1942 – apare articolul lui Baráth, *Incunabile necunoscute din Transilvania*.¹⁰⁸
- 1943 – este redactat indexul alfabetic al cărților din colecția Hungarica din Tezaur¹⁰⁹.
- 1943, 2 iulie – instituția este recunoscută drept așezământ de utilitate publică¹¹⁰.
- 1944 – donația cărților canonicului Ion Budai¹¹¹.
- 1945 – cărți și reviste așezate în rafturi: 45.000 volume¹¹².
- 1947 – din inițiativa Universității din Szeged, este publicat catalogul manuscriselor bibliotecii, în redacția lui Szentiványi Robert¹¹³.
- 1948, 31 decembrie – inventarierea generală a colecțiilor¹¹⁴.
- 1948 – între colecțiile bibliotecii este și una de gravuri/ex-librisuri, care cuprinde 1.240 bucăți¹¹⁵.
- 1948/1949 – directorul Jellmann solicită administrației Financiare Alba scutirea de impozit pentru anul în curs¹¹⁶.
- 1948 – numărul total de cărți este de 35.871 volume, iar catalogul general este în curs de redactare¹¹⁷.
- 1949, 4 martie¹¹⁸ – biblioteca este închisă și sigilată¹¹⁹.

¹⁰⁵ *Cea mai valoroasă colecție de codice și manuscrise de la biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia a dispărut*, articol în *Curentul* 1940, păstrat în arhiva recentă a bibliotecii pe anul 1940, fără dată și număr.

¹⁰⁶ Baráth 1941.

¹⁰⁷ *Adresa fără număr din 1942*, din care aflăm că averea mobilă a instituției consta din: titluri de împrumut de consolidare 3 % emise în 1935, în valoare nominală de 1.300 lei; acțiuni de bancă, în valoare nominală de 43.000 lei; iar averea imobiliară consta din: clădirea institutului, teren viran situat în Alba Iulia, str. V. Alecsandri, nr. 12, în suprafață de 899 m. p., terenuri agricole în Alba Iulia: arabil în suprafață de 4.871 m. p. și o vie în suprafață de 1.010 m. p.

¹⁰⁸ Baráth 1942.

¹⁰⁹ *Betűrendes Név jegyzék a "Regi Magyar Könyvtár" csoportba foglalt könyvtár csoportba foglalt könyveiből* Indexul alfabetic al cărților din vechea bibliotecă ungară, Ms. XI. 489, f. 97-107, în grafia lui Jellmann.

¹¹⁰ Prin *Sentița Tribunalului Alba nr. 227/1943. Dosar Imp. 268/1943*.

¹¹¹ *Lista cu cărțile canonicului Ioan Budai*, alfabetică, 542 titluri, 57 file, Ms. XI. 388.

¹¹² *Adresa 8/9 iulie 1945* semnată de Jellmann Juliu: *Chestionar* referitor la ordinul Primăriei Municipiului Alba Iulia de sub No. 2910/1945, din care mai aflăm că datele referitoare la bibliotecă au fost publicate în anuarul *Minerva* din Strassburg, din diferiți ani, și că instituția se subordona primăriei orașului, iar personalul era compus din director și paznic.

¹¹³ Szentiványi 1947 (ed. 1.); 1949 (ed. 2.); 1957 (ed. 3) și 1958 (ed. 4).

¹¹⁴ În conformitate cu *Instrucțiunile Ministerului Finanțelor Nr. 27 400/1948*.

¹¹⁵ *Adresa 12/1948* către Ministerul Artelor și Informațiilor; documentul specifică faptul că Institutul nu primește subvenții sau donații și comunică date referitoare la colecțiile bibliotecii și la locul de păstrare al obiectelor acestora.

¹¹⁶ Averea institutului era cea din 1945.

¹¹⁷ Inventarierea instituțiilor de cultură și artă din anul 1949. Bibliotecii. Anexă la formularul bibliotecii dieceane romano-catolice Batthyaneum.

1950 – Jellmann protestează împotriva încadrării instituției în rândul muzeelor, deoarece destinația instituției a fost dintotdeauna de bibliotecă și observator astronomic, iar colecțiile muzeale sunt numai accesorii ale bibliotecii¹²⁰.

Etapa IV: 1950-1961

1950 – Institutul și biblioteca trec în subordinea Comitetului pentru Așezăminte Culturale Alba¹²¹.

1950 – Institutul funcționa în 10 depozite și 6 încăperi, compuse din birou și locuințele personalului bibliotecii¹²².

1950 – colecția de minereuri cuprindea 2.922 de bucăți așezate în 9 dulapuri, colecția de scoici conținea 747 de unități, așezate într-un dulap cu uși și cu geam, ambele colecții fiind donate de fondator¹²³.

¹¹⁸ *Procesul-verbal din 4 martie 1949* consemnează absența manuscrisului II. 50, care a fost împrumutat în 1931 Universității din Cracovia, și a altor trei manuscrise împrumutate unui cleric din Târgu-Mureș; colecția Temesvári (713 piese) este neinventariată și neidentificată; catalogul alfabetic conținea 48 de cuții cu fișe mobile.

¹¹⁹ Conform *Ordinului Ministerului Cultelor nr. 7266/1949*, din Procesul verbal din 4 martie 1949; în urma verificării fondurilor și a semnării mai multor cărți neinventariate existente în patru depozite și a lipsei cataloagelor pentru toate colecțiile; 15.000 de volume care au aparținut Liceului Mayláth erau depozitate în neorânduială; *vide et Adresa 17575/1949* prin care Ministerul Educației Naționale Serv. Evidența bunurilor, care dispunea transferul acestora la biblioteca *Lyceum* din Cluj; desigilarea încăperilor în perioada 1949-1960 se făcea pe baza unui proces-verbal. Dintr-un *Chestionar asupra situației Muzeelor și Monumentelor*, realizat din ordinul Comitetului pentru Așezăminte Culturale din Republica Populară Română, Serviciul Muzeu și Monumente, nr. 4525/ din 15 iulie 1950, selectăm câteva informații: instituția era considerată muzeu; Institutul funcționa în clădire proprie, care necesită restaurare; muzeul era vizitat de organizațiile de masă, sindicate, școli, țărâtime, muncitorime, tineret, circa 500 de persoane anual; trei dintre încăperile institutului erau amenajate pentru vizitare; muzeul nu are sală de conferințe; colecțiile sunt inventariate și etichetate, în parte; bugetul instituției este de 44.345 lei; s-au restaurat copertele unor manuscrise; un plan de muncă, pentru patru ani, anexat specifică, între activitățile desfășurate în bibliotecă: selectarea periodicelor dintre tipărituri; inventarierea cărților și periodicelor neinventariate, selectarea și catalogarea dubletelor; completarea catalogului alfabetic, a catalogului sistematic, numerotarea și ștampilarea unor manuscrise; așezarea cărților scoase din locul lor inițial/ cote: K6, L6, M6, N6/ și așezarea lor în rafturi libere; etichetarea obiectelor din unele colecții; desprăfuirea; nu existau cataloage decât pentru câteva colecții.

¹²⁰ *Adresa 21/1950* către Comitetul Provizoriu al Județului Alba din Alba Iulia.

¹²¹ *Adresa nr. 4172/8. 07. 1950*, conform *Decretului nr. 63* din *Buletinul oficial nr. 41/1950*, muzeele istorice sunt trecute în subordinea Comitetului pentru Așezăminte Culturale; *Decizia nr. 4848/27. 05. 1950* aprobă schema de organizare a Muzeului Batthyaneum; personalul este salariat de către Statul Român.

¹²² *Ibidem*: aflăm că planul de muncă se alcătui pe mai mulți ani; că bugetul instituției pe anul 1950 era de 44.354 lei, fiind gestionat de directorul Institutului; la întrebările: dacă în Institut se fac cercetări științifice, relații cu alte instituții, dificultăți întâmpinate în desfășurarea activității, răspunsul este: (-).

¹²³ Din *Adresa nr. 10/1950* către Institutul de Arhivistică, Bibliologie și Muzeografie din București aflăm că în bibliotecă există și o colecție de plante farmaceutice, obținută prin presarea a 300 de plante legate în 4 volume (inexistente astăzi).

- 1950, 27 octombrie – Fellner Josif, directorul Institutului, predă gestiunea lui Vingârzan Virgil¹²⁴.
- 1951 – biblioteca a fost preluată de Ministerul Culturii și Cultelor, Direcția Bibliotecii a R.P.R.¹²⁵.
- 1951 (-1954) – inventar general de predare-primire a colecțiilor¹²⁶.
- 1951, mai 30 – desigilarea Aulei Magna pentru ca Jellmann Julius și dr. Fellner Josif să verifice și să numeroteze volumele din depozite (*Proces-verbal nr. 2/30. 05. 1951*).
- 1951, 7 decembrie – 1.500 de volume provenite din confiscare de la *Biblioteca Misericordiei* din Oradea intră în fond prin transfer, din ordinul Direcției Bibliotecilor (*Plan de muncă pe anul 1951*).
- 1952 – reparații la acoperiș din subvenția de 2.200 lei (*Registru corespondență nr 37/4. 08. 1952*).
- 1953, aprilie 21 – desigilarea cu forme legale a Tezaurului bibliotecii pentru verificarea sumară a colecțiilor¹²⁷.
- 1953 – scoaterea din evidență a unor potire păstrate în tezaurul bibliotecii sub titlu de împrumut¹²⁸.
- 1953, 26 mai – controlul efectuat asupra stării de conservare a colecțiilor¹²⁹.
- 1953 – biblioteca se îmbogățește prin transferul colecțiilor unor școli sau biblioteci personale confiscate¹³⁰.
- 1954 – inventarierea și preluarea manuscriselor și incunabilelor¹³¹.

¹²⁴ *Proces-verbal nr. 10/27. 10. 1950*: Fellner Josif fiind bolnav, devine inapt pentru funcția de director; el se retrage după această dată.

¹²⁵ Prin *Decretul nr. 111/1951*, deoarece nimeni nu plătiase impozit pe clădire, imobilul trece în proprietatea statului român, iar conform *Decretului 409/1955* și prin *adresa nr. 69/24. 10. 1959*, acesta ajunge în administrarea Ministerului Învățământului și Culturii de la București; *Decizia nr. 444/12229/12. 05. 1960* transferă imobilul din administrarea Comitetului Executiv al orașului Alba Iulia în administrarea și folosința Ministerului Învățământului și Culturii.

¹²⁶ Operația se face pe baza catalogului topografic Cseresnyiés, a conscripției ungaricelor făcută de Lestyán în 1922 și a conscripției incunabilelor făcută de Baráth în 1938, conform bifărilor în creion din aceste cataloage.

¹²⁷ *Procesul-verbal nr 25/21. 04. 1953* consemnează, pe 28 de file, cărțile lipsă la verificarea din 1951.

¹²⁸ *Proces-verbal nr. 26/1953*.

¹²⁹ Notă privind controlul efectuat asupra stării și a condițiilor de conservare a colecțiilor de la Biblioteca Batthyaneum către Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Direcția Așezăminte Culturale, specifică: colecțiile mai recente, din ultimii 50 de ani, erau depozitate în spații improprii de la parter; se sugerează posibilitatea restaurării unor exemplare în Laboratorul de patologie și restaurare a cărții de pe lângă Biblioteca Centrală de Stat.

¹³⁰ *Proces-verbal nr. 21/3. 08. 1953*: biblioteca Batthyaneum preia cărțile și revistele confiscate de la fostul episcop Márton Áron și de la prelații Sándor Emeric și Gajdacs Adalbert (circa 1.900 de volume și 1.617 reviste și broșuri).

¹³¹ *Procesul-verbal nr. 13/7. 06. 1954* consemnează lipsa catalogului lui Baráth Béla din 1937 (existent astăzi) și preluarea pe baza catalogului Cseresnyiés, prin confruntarea catalogului cu cărțile de pe raft, precum și preluarea volumelor provenite din confiscarea unor biblioteci: Márton Áron, canonicii Sándor Imre și Gaidacs (nu există astăzi listele pe baza cărora s-a făcut această preluare); bugetul pe anul 1953 prevede 3.500 de lei pentru legarea cărților și achiziționarea a 304 volume. *Vide et Sipos-Dănilă 2004*.

1955 – întocmirea catalogului de completare și înlocuire a catalogului Cseresnyés; reamenajarea camerei locuite de Jellmann până la acea dată și transformarea ei în birou, întocmirea unui documentar în legătură cu istoria Albei Iulia; se fac demersuri pentru trecerea bibliotecii în subordinea Ministerului Culturii, Direcția Bibliotecii (*Plan de muncă pe anul 1955*).

1955 – continuă redactarea fișelor alfabetice mobile, în același format, cu numele bibliotecii tipărit: *Biblioteca documentară Batthyaneum*.

1955 – numărul volumelor este de 53.529¹³²; redactarea catalogului de completare și înlocuire al colecțiilor¹³³ și al concordanțelor cotelor vechi și noi¹³⁴.

1956 – biblioteca preia 2.691 de cărți de la Muzeul Regional Alba Iulia¹³⁵.

1956 – biblioteca numără 53.911 volume și este vizitată de 200 de persoane pe zi (*Raport ...1956*).

1957 – apare publicația de popularizare a fondurilor bibliotecii¹³⁶.

1958 – în sala Temesvár și în alte trei săli, cărțile sunt ținute pe bază de inventar general, urmând să fie selecționate și așezate pe rafturi după materii; 2.500 de volume noi obținute cu sprijinul Direcției Bibliotecii din Ministerul Culturii și al Bibliotecii Centrale de Stat; reparații la acoperiș (*Dare de seamă pe anul 1958*).

1958, 13 decembrie – 1959, 1 mai – inventarierea manuscriselor și a documente de arhivă¹³⁷.

1960 – transferarea imobilului Institutului lui Batthyány/ *CF Alba Iulia nr. 55 nr. de ordine A+3 Nr. Top 1973/11* din administrarea și folosința Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Orașului Alba Iulia în administrarea Ministerului Învățământului și Culturii¹³⁸.

1960, iunie-septembrie – profesorul universitar clujean Jakó Zsigmond identifică alte manuscrise necatalogate ale bibliotecii între documente (*Dare de seamă ...1960*).

ILEANA DÂRJA

FROM THE HISTORY OF THE NATIONAL LIBRARY OF ROMANIA

¹³² Din *Dare de seamă a Muzeului-Biblioteca Documentară Batthyaneum* aflăm că biblioteca nu era deschisă publicului.

¹³³ [Maniu, Nicolae] *Catalogul de completare a catalogului topografic Cseresnyés al Bibliotecii documentare "Batthyaneum" din Alba Iulia. 1. Catalogul înlocuirilor. 2. Catalogul adaosurilor*. Ms. Inv. 1773, catalogul înlocuirilor și completării fondului de carte din Aula Magna în perioada 1824-1913, cf. tipăriturii celei mai târzii înscrise în catalog.

¹³⁴ [Maniu, Nicolae] *Registru-corespondență a signaturilor: Incunabula, Hungarica*, Ms. Inv. 1764.

¹³⁵ *Proces-verbal preluări-predări 1956 din 26 ianuarie 1956* (între aceste cărți se găsesc și o parte din cărțile Liceului "Mihai Viteazul", Biblioteca Profesorilor din Alba Iulia, conform unor ex-libris-uri ștampilă figurând pe unele exemplare).

¹³⁶ [Maniu, Nicolae] *Biblioteca 1957*; alte texte de popularizare a bibliotecii și colecțiilor: Schilleru 1955; Mârza 1975; Mârza, Mârza 1978; Mârza 1984; Dârja 1993; Mârza 1992; Mârza 1995; Dârja 1996; Mârza 1998; Mârza 1999; Dârja 2005.

¹³⁷ Conform *Decretului 353/1957* potrivit normelor Direcției Generale a Arhivelor Statului.

¹³⁸ *Decizia Nr. 78/12.05.1960*, emisă de Comitetul Executiv al Sfatului Popular al Regiunii Hunedoara.

“BATTHYANEUM” BRANCH FROM ALBA IULIA.
IIND-IVTH STAGES (1826-1961)

ABSTRACT

This present article continues a theme approached even from 1997 regarding the history of the Batthyany Institute and library from Alba Iulia. Our intention within the limits of the present article is to make a short presentation of the main activities carried on along time in the astronomic observatory and Batthyany's library from Alba Iulia, of the manuscript and printed sources regarding the appraisal of the library's collections along time, which could serve as guiding marks for complete ulterior researches.

Beside arid statistic data from inventories, work plans, official reports issued at certain dates and from older or more recent archive documents of the library, we tried pointing out the obscure or controversial moments from the almost bicentenary existence of the astronomic observatory and library; we emphasised the information concerning the increase or movement of the funds, information about the topography and the size of different collections at different dates, the appraisal of collections through manuscript or printed catalogues or through other specialty works.

Abrevieri bibliografice

- ACRC – Arhiva Capitulului Romano-Catolic, păstrată la BNR, Filiala Batthyaneum.
 Baráth 1934 - Baráth Bela, “A Batthyány Ignác-féle akadémiai tervezelek”/ Proiectele Academiei lui Batthyány Ignác/, în *Erdélyi Múzeum*, Kolozsvár, 1934, p. 143-148.
 Baráth 1942 - Baráth Bela, “Incunabule necunoscută din Transilvania”, în *Apulum*, I, 1939-1942, p. 324-331.
 Baráth 1941 - Baráth Bela, *A magyar erdélyi könyvtár/ Incunabulele bibliotecilor transilvănene/*, Cluj, 1941
 Bart 1967 - Constantin Bart, “Date privitoare la vechea stație meteorologică de la Bibliotheca Batthyaneum”, în *Apulum*, VI, 1967, p. 657-661.
 Batthyaneum 1911, 1913 - *Batthyaneum*, Szerkeszti és kiadja Gyárfás Tihamér, I-II, Brassó, 1911-1913.
 Beké 1871 - Beké Antal, *Catalogus manuseriptorum Bibliothecae Batthyanae Transsylvaniensis*, Károly-Fehérvár, Nyomatott a püspöki könyvnyomdában, 1871.
 Biblioteca 1957 - *Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia*, [București], Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1957.
 Biró 1941 - Biró Vencel, “Gróf Batthyány Ignác”, în *Erdélyi Múzeum*, 46, 1941, p. 7-19.
 Csala 2001 - Csala Rita, *Carte veche de proveniență ieziuită în biblioteca Institutului Teologic Romano-Catolic din Alba Iulia – secolele XVI-XVII*, lucrare de licență, îndrumător științific prof. univ. dr. Eva Mârza, Alba Iulia, 2001.
 Cseresnyés 1824 - Cseresnyés Antal, *Conscriptio Bibliothecae Instituti Batthyani facta anno 1824*, vol. 1-2 (Biblioteca Batthyaneum, manuscris, cota XI. 478 și 479).
 Dârja 1993 - Ileana Dârja, “Batthyaneum – Alba Iulia” (pliant), din *Monografia Județului Alba*, Sibiu, 1993.
 Dârja 1996 - Ileana Dârja, “Un monument de cultură”, în *Revista Bibliotecii Naționale*, II/1, 1996, p. 14-18.

- Dârja 1997 - Ileana Dârja, "Din istoria Bibliotecii Batthyaneum. Etapa I: 1798-1826", în *Apulum*, XXXIV, 1997, p. 341-365.
- Dârja 2005 - Ileana Dârja, "Biblioteca Batthyaneum", în *Discobolul*, Alba Iulia, VIII, nr. 91-96 (98-103), iulie-decembrie, 2005, p. 95-106.
- Dârja 2006 - Ileana Dârja, "Incunabule inedite în colecția Bibliotecii Naționale a României Filiala Batthyaneum din Alba Iulia", în *Apulum*, XLIII/2, 2006, p. 71-85.
- Dârja 2007 - Ileana Dârja, "Tentația lui Homo Europaeus: episcopul romano-catolic Batthyány Ignác (1741-1798)", în *Sargetia*, 2007 (în curs de publicare).
- Emlék 1882 - *Könyvkiállítási emlékek/Expoziție de cartel*, Kiadja az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum, în *Könyvkiállítási kalauz*, 2. Bővített kiadása, Budapest, 1882.
- Erdélyi 1912 - Erdélyi Pál, *Az erdélyi Könyvtárakról/Despre bibliotecile transilvănene*, Cluj, 1912.
- Hendre-Biro 2004 - Doina Hendre-Biro, "Les Batthyány: consideration sur une genealogie", în *Annales Universitatis Apulensis*, Series *Historica*, 8, 2004, p. 25-41.
- Hendre-Biro 2007/1 - Doina Hendre-Biro, *Le comte Ignace de Batthyán dans les archives européennes. Reconstitution d'un destin. Conteale Ignațiu de Batthyán în arhivele europene. Reconstituirea unui destin*, 8 p. (în curs de publicare).
- Hendre-Biro 2007/2 - Doina Hendre-Biro, *Batthyány, o familie de magnați, o familie de bibliofili în spațiul european al secolului al XVIII-lea*, în *Revista de istorie a cărții*, 3, 2006 (în curs de publicare).
- Jakó 1969 - Jakó Zsigmond, "A Batthyaneum-könyvtár történetéből. I. Migazzi-gyűjtemény megszerzése/ Din istoricul bibliotecii Batthyaneum. I. Achiziționarea colecției Migazzi", în *Könyvtári Szemle*, Cluj, XIII, 3 (1969), p. 125-129.
- Jakó 1991 - Jakó Zsigmond, "Batthyány Ignác, a tudós és tudományszervező/ Batthyány Ignác, savantul și omul de știință", în *Erdélyi Múzeum*, Kolozsvárt, LIII, 1991, p. 76-99; *Ibidem*, în *Magyar Könyvszemle*, 107, 1991, p. 353-375; *Ibidem*, în *Társadalom, egyház, művelődés*, Szeged, 1997, p. 359-382.
- Kalauz 1912 - *Kiállítási kalauz/ Ghid de expoziție*, Közzéteszi: a Batthyány Intézet, Gyulafehérvár, 1912.
- Kulcsár 1965 - Kulcsár Petrus, *Catalogus incunabulorum Bibliothecae Batthyanae*, Szeged, 1965.
- LTK - *Lexicon für Theologie und Kirche*. Zweite Auflage. Hrsgg. Dr. Michael Buchberger, 10 vol., Freiburg und Bresgau, Herder et Co. G.M.B.H. Verlagsbuchhandlung, 1930-1938.
- Marton 1993 - Marton József, *Az erdélyi (gyulafehérvári) egyházmegye történetel* Istoria arhidiecezei transilvane (albaiulene), Alba Iulia, 1993.
- Marton 2000 - Marton József, "Batthyány Ignác püspök élete és munkássága"/ Viața și opera episcopului Batthyány Ignác, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, seria *Theologia Catholica Latina*, XLV, 1, 2000, p. 145-150.
- Martonfi 1798 - Antonius Martonfi, *Initia Astronomica Speculae Batthyanae Albensis in Transylvania*, Albae Carolinae, Typis Episcopalis, 1798.
- Márza, Márza 1978 - - Eva Márza, Iacob Márza, "Biblioteca Batthyaneum Alba Iulia", în *Țitadel*, Martin, 27, 7-8, 1978, p. 282-285.
- Márza 1975 - Iacob Márza, "Unfamiliar libraries XIV: the Batthyaneum Alba Iulia", în *The Book Collector*, Oxford, 24, 4, Winter 1975, p. 558-564.
- Márza 1992 - Iacob Márza, "Paradisul ca o bibliotecă", în *Steaua*, Cluj-Napoca, LXIII, 1992, p. 55-56.
- Márza 1995 - Iacob Márza, "La Bibliothèque Batthyaneum d'Alba Iulia", în *Transylvanian Review*, Cluj-Napoca, IV, 2, 1995, p. 48-56.

- Mârza 1998 - Iacob Mârza, "Die Bibliothek Batthyaneum von Alba Iulia (Karlsburg)", în *In honorem Paul Cernovodeanu*, Violeta Barbu edita, București, 1998, p. 201-210.
- Mârza 1999 - Iacob Mârza, "Die Bibliothek Batthyaneum von Alba Iulia (Karlsburg) in Siebenbürgen", în *Aus dem Antiquariat*, Frankfurt am Main und Leipzig, 6, 1999, p. 332-337.
- Neumann 1991 - Victor Neumann, *Tentația lui Homo europaeus. Geneza spiritului modern în Europa centrală și de sud-est*, București, 1991.
- PNL - *A Pallas Nagy Lexikona/ Marele lexicon Pallas*, vol. 1-15, Budapest, 1893-1897.
- Schilleru 1955 - Eugen Schilleru, "The Batthyaneum reference Library", în *Arts in the Roumain People's Republic*, București, 10, 1995, p. 41-52.
- Sipos, Dănilă 2004 - Viorica Sipos, Gabriela Dănilă, "Márton Áron Püspök könyvgyűjteménye a gyulafehérvári Batthyaneum könyvtárban"/ Colecția de cărți a episcopului romano-catolic Márton Áron în biblioteca albauliană Batthyaneum/, în *Szakra*, Alba Iulia, 18, 2004, p. 10.
- Suciu 1987 - Viorica Suciu, "Monede grecești din colecția Bibliotecii Batthyaneum", în *Apulum*, XXIV, 1987, p. 119-131.
- Szentiványi 1911 - Szentiványi Robert, "A gyulafehérvári Codex Aureus/ Codex Aureus de la Alba Iulia", în *Batthyaneum*, Szerkeszti és kiadja Gyárfás Tihamér, I/1911, Brassó, p. 5-37.
- Szentiványi 1912 - Szentiványi Robert, "Der Codex Aureus von Lorsch, jetzt in Gyulafehérvár", în *Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktinerordens und seiner Zweige*, NF. Jg. 2/1912, p. 131-151.
- Szentiványi 1958 - Szentiványi Robert, *Catalogus concinnus librorum manuscriptorum Bibliothecae Batthyányanae*, Editio quarta retractata adaucta illuminata, Szeged, 1958.
- Șerban 1975 - Ioan Șerban, "Despre arhitectura fostei biserici trinitariene (azi Biblioteca Batthyaneum) din Alba Iulia", în *Apulum*, XIII, 1975, p. 373-383.
- Șerban 1979 - Ioan Șerban, "Edificiul Batthyaneum la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Addenda la un studiu privind arhitectura fostei biserici trinitariene", în *Apulum*, XVII, 1979, p. 477-487.
- Varjú 1899-1900 - Varjú Elemér, *A gyulafehérvári Batthyány Könyvtár/ Biblioteca lui Batthyani din Alba Iulia*, Budapest, 1899; *Ibidem*, în *Magyar könyvszemle*, Budapest, 7(1899), p. 134-175, 209-243, 329-345; 8(1900), p. 17-55, 131-169, 228-249, 337-361; 9(1901), p. 24-52, 256-279.
- Varjú 1902 - Varjú Elemér, "Gróf Batthyány Ignác", în *Magyar Minerva*, Budapest, II/1902/, p. V-XXXII.
- Veszely 1861 - Veszely Károly, "Batthyány Ignác és az általa Károly-Fehérvárt alapított intézet/ Batthyány Ignác și institutul creat de el la Alba Iulia", în *Gyulafehérvári Füzetek* I, Kolozsvár, 1861, p. 69-89.